Kabeliai Stone Age Settlement 7

In 2021, a field evaluation was conducted at Kabeliai Stone Age Settlement 7 (Varėna District, S Lithuania). 11 test pits (28 m^2) were excavated at the shoreface of a former lake (Fig. 1). Under the 20–30 cm thick surface overbank layer, all of the test pits yielded an archaeological layer containing artefacts that had accumulated on the lake's sandy bed at the shoreface and later, after the shoreline had retreated, in the peaty deposits (Figs. 2–3). The finds were distributed disproportionately in the archaeological layer, the majority of them and all of the bones having been discovered at the base of the peaty layer and on the surface of the very fine sand (former lake bed) (Fig. 3). The archaeological layer was thinnest closer to the foreshore. The thickness of the peat sediment and thus also the archaeological layer increased towards the SW, the thickest layer (2.3–2.4 m thick) having been recorded in test pit 10. The overbank deposits and archaeological layer in the test pits excavated at Kabeliai Stone Age Settlement 7 yielded 432 archaeological finds and ecofacts: 234 (4478.5 g) flint, 45 (538 g) pottery, 82 (12362.7 g) stone, and 2 wooden finds as well as 50 (1398 g) animal bones (Figs. 4–5). The organic and zooarchaeological material was wonderfully preserved by the waterlogged soil. AMS ^{14}C dating established that the archaeological horizon with the greatest find density consisted of sediment from the former lake and had formed at the least from c. 9000 BC to the 4th millennium BC (Mesolithic). The samples, which were taken at the base of the peaty sediment stratigraphically above that, date to 4000–3000 BC. The 2000–1900 BC date of the wooden stake and the sparse flint finds in the peat layers attest to later continuing activity in the Metal Age. Human remains: an occipital bone dating to c. 4700–4500 BC, were also discovered in the Stone Age horizon.

Lukas Gaižauskas

Šeškučių akmens amžiaus radimvietė 17

2021 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Šeškučių akmens amžiaus radimvietėje 17 (Vilniaus r., Bezdonių sen.), kuri yra Neries intako Veržuvos upelio aukštupyje (1 pav.). Šeškučių radimvietę 17 kartu su daugeliu kitų straipsnio autorius aptiko 2018 m., kasiniais žvalgydamas spėjamų buvusių ežerų pakrantes pelkėtame Veržuvos upelio aukštupyje (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 31–39). 2019 m. kasinio vietoje kalvelės viduryje ištirtas 2x1 m dydžio šurfas. Tyrimų metu visas gruntas sijotas per sietą 5 mm pločio akimis (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 20–27). 10–70 cm gylyje aptiktas natūraliame smėlingame miško dirvožemyje susidaręs archeologinis sluoksnis su titnago skalda, perdegusių akmenų fragmentais. Kasinyje surinkti 47, šurfe – 185 titnago radiniai, rasta ir labai nedaug smulkių perdegusių kauliukų. Pagal titnago radinių tipologiją – taisyklingų skelčių fragmentus, mikrorėžtukus, mikrolitus – radimvietė preliminariai datuota viduriniu – vėlyvuoju mezolitu. Į PR nuo Šeškučių radimvietės 17, spėjamos protakos iš Šeškučių senojo ežero 1 vietoje, 2019 m. kalamu grąžtu ištirti 4 gręžiniai. Juose po iki 60 cm storio durpės sluoksniu aptikti besikaitaliojantys įvairaus stambumo smėlio ir žvirgždo sluoksniai su durpingais tarpsluoksniais, medienos liekanomis bei augaliniu detritu, besitęsiantys iki 1,5 m gylio ir interpretuoti kaip iš šiaurės rytuose buvusio ežero tekėjusio upelio suklostytos nuosėdos. 2021 m. atliekant žvalgomuosius tyrimus siekta išsiaiškinti tankiausios radinių sankaupos kalvelės centrinėje dalyje ribas bei surinkti archeologinių radinių išsamesniam radimvietės datavimui, funkcijai ir struktūrai nustatyti. Taip

pat norėta paieškoti archeologinio sluoksnio šlapynėje į PR nuo radimvietės sausosios dalies.

Kalvelė tirta žvalgomosiomis perkasomis. Iš pradžių tirta 10x1 m dydžio perkasa 1, orientuota ŠV–PR kryptimi; vėliau, stačiu kampu prijungus prie pirmosios, tirta 9x1 m dydžio perkasa 2, orientuota PV–ŠR kryptimi. Abi perkasos sudaro transektą centrinėje kalvelės dalyje (1 pav.). Iš viso kalvelėje ištirtas 18 m^2 plotas. Perkasų plotas buvo padalintas į 50x50 cm dydžio kvadratus. Perkasos tirtos mechaniniais 8–10 cm storio lygiais, visas gruntas, nuėmus paviršinį samanų sluoksnį, sijotas per sietą 5 mm pločio akimis. Perkasose aptikti natūralūs miško sąlygomis susidariusio dirvožemio sluoksniai vidutiniame šiek tiek žvyringame smėlyje. Po samanomis slūgsojo iki 10 cm storio pilkas smėlis. Žemiau, iki apie 30 cm gylyje smėlis buvo tamsiai rudas, dar giliau – tamsiai gelsvai rudas ir gelsvai rudas. Archeologiniai radiniai – titnago skalda, perdegę akmenys ir kauliukai buvo aptinkami tamsiai rudame ir tamsiai gelsvai rudame / gelsvai rudame smėlyje 15–45 cm gylio ruože. Tamsiai gelsvai rudo ir gelsvai rudo smėlio paviršiuje aptiktos 2 įgilintos struktūros. Perkasoje 1, 55 cm gylyje atidengta apie 50 cm ilgio ovalaus plano nežymiai tamsesnio grunto dėmė – galbūt gamtinės kilmės struktūra 1. O perkasoje 2 pagilinus vidurinę dalį iki gerokai didesnio 100 cm gylio, kuriame vis dar buvo titnago radinių, išryškėjo struktūros 2 kontūrai (2 pav.). Tai buvo tamsiai pilkai rudu smėliu užpildyta ovalo ar ištęsto

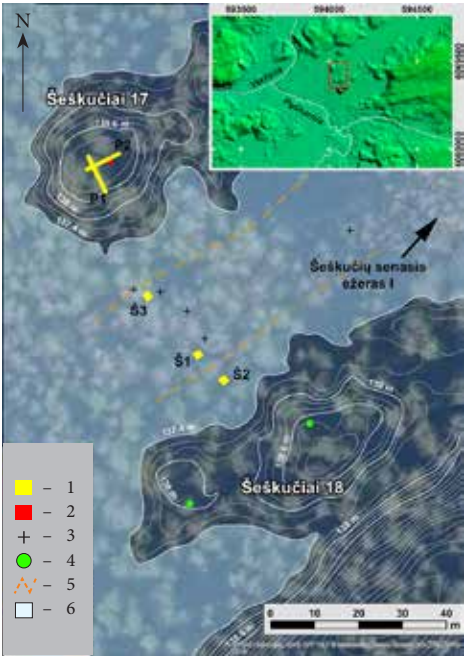

1 pav. 2021 m. ir ankstesnių archeologinių tyrimų Šeškučių gyvenvietėje 17 planas: 1 – 2021 m. iškasos; 2 – 2019 m. šurfas; 3 – 2019 m. gręžiniai; 4 – 2018 m. kasiniai su radiniais; 5 – apytikslės upelio nuosėdų paplitimo ribos; 6 – užpelkėjusios žemumos. L. Gaižausko brėž.

Fig. 1. A plan of the 2021 and earlier archaeological investigations at Šeškučiai Settlement 17: 1 – 2021 diggings; 2 – 2019 test pit; 3 – 2019 boreholes; 4 – 2018 shovel test pits with finds; 5 – approximate boundaries of the incidence of river sediments; 6 – waterlogged lowland.



2 pav. Įgilintos struktūros 2 vaizdas 1 m gylyje nuo žemės paviršiaus. L. Gaižausko nuotr.

Fig. 2. A view of sunken structure 2 at a depth of 1 m from the ground's surface.

keturkampio užapvalėjusiais kampais formos dėmė, perkasoje ji buvo apie 1,5 m ilgio. Gilesnėje įgilintos struktūros dalyje užpildas tapo dar tamsesnis, jis buvo humusingas ir degėsingas, jame aptikta titnago radinių. Įgilintos struktūros 2 apačia pasiekta apie 1,65 m gylyje. Struktūros pjūvio forma buvo ne visai aiški, atrodo, jog ne visa struktūra pakliuvo į perkasos ribas. Taip pat mįslinga liko struktūros kilmė.

Jai išsiaiškinti galbūt reikėtų ateityje aplink perkasos 2 vidurinę dalį ištirti didesnį plotą. Iš struktūros 2 užpildo stengtasi surinkti visus medžio anglies fragmentus, nes kitų AMS ^{14}C datavimui tinkamų bandinių perkasose neaptikta. Žvalgomosiose perkasose iš viso surinkta 19 (1,3985 kg) akmens ir 619 (526,9 g) titnago radinių bei 20 (6,3 g) perdegusių kaulų fragmentų. Tarp akmens radinių pasitaikė tik 1 smiltainio nuoskala, visi kiti – perdegusių riedulių fragmentai, atplaišos. Tarp titnago radinių net ¼ – 143 – buvo įvairios skeltės arba jų fragmentai.

Rasti 82 taisyklingų skelčių fragmentai. Aptikti keli smulkūs labai sunaudoti skaldytiniai, dalis jų identifikuotini kaip vienagaliai (3: 10 pav.). 63 titnagai buvo modifikuoti retušu, ant 35 titnago radinių matyti darbo žymės (makroutilizacija). Pavyko aptikti 1 mikrolitinio



3 pav. Šeškučių gyvenvietės 17 titnago radiniai: 1 – mikrolitinis ašmenėlis; 2, 6 – perforatoriai; 3 – rėžtukas; 4 – lancetas; 5, 7–9 – skeltės; 10 – vienagalis skaldytinis. L. Gaižausko nuotr.

Fig. 3. 17 flint finds from Šeškučiai Settlement: 1 – a microlith insert; 2, 6 – perforators; 3 – a burin, 4 – a lancet; 5, 7–9 – blades; 10 – a single-platform core.

ašmenėlio fragmentą (3: 1 pav.) bei 1 lancetą, pagamintą iš skeltės viršutinės dalies (3: 4 pav.). Retušuotų dirbinių grupę sudaro perforatoriai (3: 2, 6 pav.), rėžtukai (3: 3 pav.), gremžtukai, retušuotos nuoskalos bei skeltės (3: 5, 7–9 pav.) ir kiti sunkiau apibūdinami dirbiniai. Be kelių mikrorėžtukiniu būdu padalintų skelčių fragmentų, surinkta ir 11 mikrorėžtukų. Iš bendro su mezolitu siejamo titnaginio inventoriaus konteksto šiek tiek iškrenta 1 nuoskalinis plokščiu retušu suformuotas antgalis, aptiktas pagrindinės radinių sankaupos periferijoje, ŠV perkasos 1 dalyje. 262 titnago radiniai buvo silpniau ar stipriau perdegę. Didžioji radinių dalis telkėsi plokščioje kalvelės viršūnėje, ypač vidurinėje perkasos 2 dalyje. Perkasoje 1 radinių tankis mažėjo tiek PR, tiek ŠV kryptimis.

Į PR nuo kalvelės esančioje pelkėtoje žemumoje ištirti 3 2x2 m dydžio šurfai (12 m^2 plotas) (1 pav.). Šioje vietoje senovėje tekėjo upelis, kurį maitino į ŠR telkšojęs Šeškučių senasis ežeras 1. Tiriant šurfus tikėtasi aptikti užmirkusį archeologinį sluoksnį ar bent pavienių radinių. Šurfuose paviršinį sluoksnį sudarė susiskaidžiusi labai tamsiai ruda durpė, po ja buvo ruda nesusiskaidžiusi durpė su sukritusia mediena bei senomis medžių šaknimis, kelmais (4 pav.). Šurfuose 1 ir 3 aptikta buvusio upelio nuosėdų: šurfe 1 apie 1,25 m gylyje buvo šviesiai rudas dumblingas ir smėlingas žvyras, o šurfe 3 apie 1 m gylyje buvo šviesiai rudas dumblingas ir žvyringas smulkus žvirgždas su organinėmis sąnašomis (4 pav.). Tamsiai rudoje durpėje su mediena ir žvyringose nuosėdose šurfuose 1 ir 3 aptiktas smėlingos labai tamsiai rudos nendrinės durpės sluoksnis, kuriame pasitaikė medžio anglių, medienos. Šurfe 1, žvyringose upelio nuosėdose aptiktas pavienis radinys – taisyklinga titnaginė skeltė. Šurfe 3, upelio nuosėdų pade aptiktas nuodėgulis. Po žvyringomis upelio nuosėdomis slūgsojo įžemis – vidutinis ir smulkus šviesiai rudas smėlis, kuris pasiektas 1,5 m gylyje šurfe 1 ir 1,2 m gylyje šurfe 3. Upelio nuosėdų neaptikta labiausiai į PR nutolusiame šurfe 2. Jame po durpėmis 50–60 cm gylyje pasiektas humusingas tamsiai pilkai rudas, giliau šviesiai rudas vidutinis smėlis – senasis dirvožemis. Šurfuose 1 ir 3 iš sienelių surinkti ekofaktų bandiniai AMS ^{14}C datavimui.

5 kasinėjimų metu surinkti bandiniai datuoti AMS ^{14}C metodu. Pirmosios 2 datos gautos datavus įgilintoje struktūroje 2 aptiktas medžio anglis. Pirmoji anglis rasta apie 1 m gylyje nuo žemės paviršiaus, antroji aptikta struktūros užpilde apie 35 cm giliau nei pirmoji. Nepaisant gylio skirtumų, abiejų anglių datos identiškos ir nurodo ankstyvojo mezolito laikotarpį: 8227–7942 m. pr. Kr. (8878±30) (FTMC–ES25–1) ir 8218–7937 m. pr. Kr. (86,9 % tikimybės intervalas) (8864±30) (FTMC–ES25–2). Kol kas tai vienintelės datos, leidžiančios kalbėti apie absoliučią archeologinio sluoksnio chronologiją. Pagal dabartinį mezolitinio inventoriaus pažinimo lygį dalį

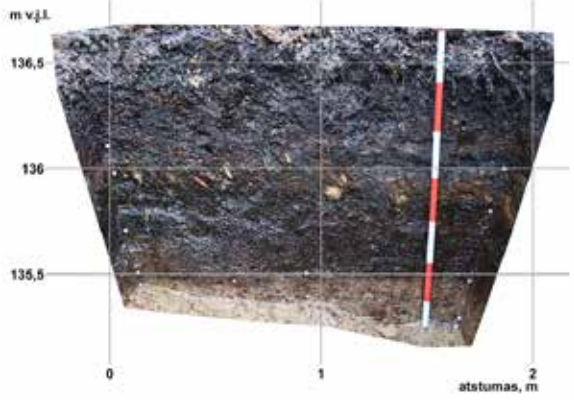

4 pav. Šurfo 3 ŠR siena. L. Gaižausko nuotr. ir brėž.
Fig. 4. The NE wall of test pit 3.

aptiktų titnago radinių tipologiškai galima priskirti viduriniam ir vėlyvajam mezolitui, tad ar archeologinis sluoksnis atspindi vienalaikės gyvenvietės, ar kelių įvairialaikių gyvenviečių liekanas, šiuo metu galutinai atsakyti nepavyksta. Kitos 3 datos gautos iš šurfuose aptiktų ekofaktų. Šurfe 3, senojo upelio nuosėdų pade aptiktas nuodėgulis datuotas 3788–3649 m. pr. Kr. (4954±30) (FTMC–ES25–3). Šurfe 1, smėlingos durpės pade rastas pušies kankorėžis datuotas 3102–2913 m. pr. Kr. (4399±30) (FTMC–ES25–4), o aukščiau, durpės su mediena sluoksnyje aptikta šakelė datuota 1632–1503 m. pr. Kr. (3307±30) (FTMC–ES25–5). Šios datos parodo, kad tekančio vandens klostomos nuosėdos šioje vietoje nustojo kauptis maždaug IV tūkst. pr. Kr. pabaigoje – III tūkst. pr. Kr. pradžioje, o II tūkst. pr. Kr. šioje vietoje jau augo užmirkęs miškas. Jos taip pat netiesiogiai nurodo ir Šeškučių senojo ežero 1, plytėjusio į ŠR ir maitinusio minėtą upelį ar protaką, egzistavimo pabaigą, nors nuo kitų vandens telkinių izoliuotas ežerėlis galėjo egzistuoti dar ilgą laiką.

2021 m. taip pat atlikome nesistemingus vizualinius paviršiaus žvalgymus kai kuriose 2018 ir 2019 m. aptiktose radimvietėse Veržuvos aukštupio aplinkoje – Gailiūnų 2, Šeškučių 8, 12, 18, 34, 40. Gailiūnų 2, Šeškučių 34 ir 40 radimvietėse pakartotinai žvalgytos suartos kirtavietės, Šeškučių radimvietėje 8 – miško keliukas, Šeškučių 12 – kvartalinė, Šeškučių 18 radimvietėje patikrinti paviršiaus suardymai neartoje miško kirtavietėje. Gailiūnų radimvietėje 2 surinkta 19 titnago skaldos fragmentų, 3 akmens radiniai bei 5 perdegusių kaulų fragmentai. Šeškučių radimvietėje 8 rasti 6, Šeškučių 12 – 1 titnago radinys. Šeškučių radimvietėje 18 surinkta 19 titnago skaldos fragmentų, Šeškučių 34 – 2 titnago radiniai ir 5 perdegusių kaulų fragmentai.

Šeškučių radimvietėje 40, be 70 titnago radinių bei 38 perdegusių kauliukų, aptikta ir 13 smulkių akmens amžiaus keramikos su organiniais liesikliais fragmentų. Žvalgant suartą iškirsto miško plotą apie 860 m į ŠV nuo Šeškučių ežero, aptikta nauja – Šeškučių radimvietė 41 (6071126, 593853) (LKS–94), joje rasta tik 1 titnago nuoskala. Visos žvalgytos radimvietės datuojamos akmens amžiumi, Gailiūnų 2 ir Šeškučių 18 radimvietės preliminariai datuojamos siauresniu laikotarpiu – mezolitu.

Šeškučiai Stone Age Find Spot 17

The 2021 field evaluation at Šeškučiai Stone Age Find Spot 17 sought to ascertain the boundaries of the find concentration in the central part of the hill as well as to collect archaeological finds in order to more precisely date the find spot and determine its function and structure. Two intersecting 1 m wide trenches (totalling 18 m^2) were excavated in the centre of the hill (Fig. 1), revealing an archaeological layer containing flint finds and fragments of charred stones, typologically dated to the Middle – Late Mesolithic, in dark brown and yellowish brown, somewhat gravelly sand at a depth of 15–45 cm. Trench 2 yielded a sunken structure running down to a depth of 1.8 m (Fig. 2), which was full of flint finds AMS ^{14}C dated to 8200–7900 BC. A total of 19 (1398.5 g) stone and 619 (526.9 g) flint finds (Fig. 3) as well as 20 (6.3 g) charred bone fragments were collected. In seeking an archaeological layer in the wetlands to the SE of the dry part of the find spot, 3 test pits were excavated, 2 of which yielded gravelly sediment from a former streambed under the later peat (Fig. 4). Samples from the stream sediments and from the peat immediately above them were AMS ^{14}C dated to c. 3800–2900 BC.